

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Pelsterstraat 12
Status: BBP
Periode: veldwerk 26-4-2004
Onderzocht door: T. Tel, M. Verkerk en F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archiefontoerzoek).
Auteur: F. van der Waard
Datum: 24-8-2004 Groningen

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen. De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/STRUCTUUR

Pelsterstraat 12 staat op een diep perceel (24x6,5m) aan de oostzijde van de Pelsterstraat. Aan de linker (noordelijke) zijde bevindt zich een steeg aan de rechterzijde een smalle drup. Halverwege de diepte van het huis verbreedt deze drup zich tot een soort smalle steeg.

Het pand bestaat uit diep huis (ca. 17x6,5m) van twee bouwlagen (een hoge begane grond 3,7 m, en een iets lagere verdieping 3 m) met een plat dak, waarbij het voorste gedeelte van een lage tweede verdieping met een plat dak voorzien is. Het huis is over een lengte van ca. 11 m onderkelderd. Mogelijk is dit onderkelderde gedeelte als een voorhuis te beschouwen en het niet onderkelderde gedeelte als achterkamer.

Achter het huis bevindt zich een ogenschijnlijk 20ste-eeuws achterhuis (ca. 7x6,5m) van twee bouwlagen met een plat dak. Dit gedeelte hoort bij Pelsterstraat 14 en is niet bezocht.

BOUWGESCHIEDENIS

Het huis is in de eerste helft van de 17de eeuw opgezet als een diep tweelaags huis met een steile kap met borstwering, waarvan het casco zonder de kap in wezen is overgeleverd. Het bestaat uit een onderkelderd voorhuis en een niet onderkelderde achterkamer. Deze beide onderdelen zijn voor zover zichtbaar verenigd in een bouwvolume. Er konden althans geen duidelijke bouwnaden gevonden worden bij deze verkenning. Het voorhuis en de achterkamer worden thans door een 26 cm dikke muur gescheiden die niet nader onderzocht kon worden, maar mogelijk oorspronkelijk is.

Dit huis was opgezet met eiken enkelvoudige balklagen en had mogelijk grenen vloerdelen. Er zijn op zijn minst drie verschillende soorten balkconsoles toegepast. Twee soorten consoles kunnen uit de vroege 17de eeuw dateren. En een console is eind-16de- of vroeg-17de-eeuws. De bewoners bewaren twee 17de-eeuwse tegeltjes die uit het huis afkomstig zijn.

De stenen muren hebben tienlagenmaten van ca. 80 cm, steenmaten (ca. 27,5-28,5x13,5x6,5-7cm) die op de late 16de eeuw of vroege 17de eeuw kunnen wijzen.

De kelder bestaat uit twee ruimten, waarvan de achterste met een dwars tongewelf is overdekt. Hiertussen is een zware anderhalfsteens dikke dwarsmuur.

Het huis had een zolder met borstwering en eiken kapegbint met kromme stijlen. Het restant van een gebint is overgebleven. Dit gebint is voorzien van met een beitel gehakte merken, maar is mogelijk hergebruikt gezien de aanwezigheid van een gezaagd merk.

Uit een combinatie van plattegronden van 1929 en 1937 en waargenomen bouwsporen kan afgeleid worden dat het voorhuis vroeger verdeeld was in een voorkamer met haard aan de linkerzijde en een achterkamer met een haard in de tussengevel en daarachter een achterkamer. Deze had ook een haard in de achtergevel. De haard in de tussengevel en die in de achtergevel lagen uit de as, waaruit afgeleid kan worden dat er aan de rechterzijde een gang over de hele diepte van het pand was. Ongeveer halverwege het voorhuis heeft zich aan de rechterzijde een spiltrap bevonden. Op de verdieping is namelijk in het zevende balkvak een trap geweest gezien de aanwezigheid van een afschuining in de voorkant van de achtste balk.

De achterkamer werd verlicht door vier kloostervensters met zandstenen lateien in de linkerzijmuur waarvan resten overgebleven zijn.

Ook het voorhuis had enkele kloostervensters in de linkerzijmuur.

Het is mogelijk dat enkele elementen zoals, een dwarsmuur in de kelder op ruim 6 meter uit de voorgevel, een hergebruikt kapegbint, en een console nog ouder dan de vroege 17de eeuw zijn en uit de tweede helft van de 16de eeuw dateren.

Op de kaart van Haubois uit ca. 1643 wordt op de plek van Pelsterstraat 12 een dwars voorhuis aangegeven, waarachter een diep huis gebouwd is. Het is niet duidelijk hoe dit geïnterpreteerd moet worden. In de linkerzijmuur zijn hiervoor geen duidelijke aanwijzingen gevonden omdat die in een keer van voor naar achteren zonder bouwnaad lijkt door te lopen. Hierbij moet wel aangetekend worden dat die muur natuurlijk niet in extenso onderzocht kon worden. Het is niet duidelijk of Pelsterstraat 12 als een diep huis is opgezet, waarbij op het voorste gedeelte een dwarse kap is gezet of dat de dwarse kap een reminiscentie aan een dwarse bouwfase is waarachter later een diepe vleugel kwam.

De dwarse kap moet dan na het opnemen van de veldwerkgegevens van de kaart van Haubois gesloopt zijn en vervangen door een steile kap in de lengterichting waarbij ook alle balken haaks op de hoofdrichting kwamen te liggen. Een dergelijke operatie zou dan toch ergens in de 17de eeuw gedateerd moeten worden. Bij een eventuele dwarse fase zou ook het kapegbint nog kunnen horen waar een gezaagd merk is op aangetroffen. Dit gezaagde merk kan nog uit de 16de eeuw dateren. Men zou zich kunnen voorstellen dat het huis in de 16de eeuw met een dwarse kap werd gebouwd en dat bij het draaien van de kap enige kapegbinten opnieuw gebruikt zijn en een nieuwe gehakte nummering gekregen hebben.

Een ca. 49 cm dikke dwarsmuur in de kelder op ruim 6 meter uit de voorgevel kan mogelijk gezien worden als de rest van een achtermuur van een vroegere dwarse fase. Deze dwarsmuur is echter op een hoger niveau niet meer terug te vinden. Wel is het opvallend dat de noordelijke zijmuur op de begane grond en de verdieping op ca. 6,5-7 meter uit de voorgevel een halve steen dikker wordt. Wellicht heeft deze verdikking iets te maken met een verschil in bouwfase op de grens van een dwars huis en een diepe achtervleugel. Aan de buitenkant kan op deze plek echter niet duidelijk een naad waargenomen worden, zodat deze theorie niet eenduidig door de bouwsporen bevestigd wordt. Mogelijk is de muur toevallig een stuk weggekapt en was het voorste gedeelte aanvankelijk ook anderhalfsteens.

Ook het buurpand aan de zuidzijde (nr. 14) lijkt een dwarse fase gehad te hebben. Op ca. 9 meter uit de voorgevel versmalt het pand. Dit bredere voorgedeelte van het buurpand kan mogelijk als

de rest van een dwars pand gezien worden. Het is aannemelijk dat de Pelsterstraat als achterstraat van de Herestraat een fase van dwarse huizen heeft gekend, net als vele andere achterstraten. Deze werden in de loop der tijden met het belangrijker worden van de huizen in de Pelsterstraat langer, waarbij ze een kwart slag draaiden en er diepe huizen ontstonden.

Er kon echter bij deze verkenning niet duidelijk een bouwnaad in het huidige huis gevonden worden op de overgang van een dwars huis naar een diep huis, zodat de theorie van een dwarse fase slechts een hypothese is die nader onderzocht zou moeten worden.

In de late 18de of de vroege 19de eeuw zullen een aantal kloostervensters gemoderniseerd zijn en omgebouwd in houten schuifvensters en zullen ook de houten zesruiters op de verdieping van de zijmuur gemaakt zijn.

Op het minuutplan van omstreeks 1821 heeft het huis dezelfde omtrek als tegenwoordig. Het achterhuis blijkt op dit minuutplan los te staan van het huis. Tussen beide gebouwen zat een steegje.

In de tweede helft van de 19de eeuw kwam de huidige gepleisterde lijstgevel in hoofdlijnen tot stand, waarbij de kern van een oudere gevel intact bleef. Deze werd van nieuwe dunne slanke kozijnen met stucwerkornamenten voorzien. Blijkens de datering 1877 in de pleister zal de pleister van de zijgevel toen zijn aangebracht. Wellicht geeft deze datum tevens de verbouwing van de voorgevel aan.

In 1929 werd riolering aangelegd. Blijkens de plattegrond van 1929 en een uit 1937 komt het volgende beeld naar voren. Het pand bevatte toen op de begane grond een kantoor en expeditieruimte en op de verdieping een bovenwoning. Het pand had aan de rechterzijde twee deuren in een breed portiek. De rechterdeur gaf toegang tot een portaal en trap naar de bovenwoning. De linker tot een portaal naar de kantoor- en magazijnruimte. Links daarvan was de voormalige voorkamer met een stookplaats aan de linkerzijde, waar nu een kantoor was ingericht. Daar achter was een magazijn met de stookplaats tegen de tussengevel en daar achter de achterkamer. De oorspronkelijke gang was bij het ontstaan van de bovenwoning kennelijk gesloopt, zodat de magazijnruimten de volledige breedte van het pand in beslag namen. Deze situatie kan aan het begin van de 20ste eeuw ontstaan zijn tegelijk met het aanleggen van de bovenwoning. Mogelijk is bij die gelegenheid ook het dak gesloopt en vervangen door een plat dak. Alleen de schijnverdieping op het voorste deel van het huis bleef gehandhaafd.

In 1937 bouwde G. Jonkhoff, die in het pand een garage had gevestigd, in de tussengevel op de plek waar tot die tijd een stookplaats was een WC, waarbij de schoorsteen als ontluchting diende. Uit de doorsnede blijkt dat het huis toen in ieder geval al een plat dak had.

In 1938 werd de pui verbouwd tot een winkelpui. Tot die tijd bestonden er naast de deur twee vensters die nu in een groot etalagevenster veranderd werden. Bovendien werd toen het scheidingswandje tussen kantoor en magazijn afgebroken. Wellicht is het raamhout van de vensters op de beide verdieping in de voorgevel toen vernieuwd.

De trap is in de tweede helft van de 20ste eeuw vóór 1978 vernieuwd.

In 1978/79 werd het huis gerenoveerd. De pui werd gewijzigd, op de plek van het vroegere brede etalagevenster kwamen er twee T-vensters aangebracht. Het portiek werd dichtgezet en er werd een dubbele deur geplaatst. Deze deur die mogelijk uit het begin van de 20ste eeuw kan dateren werd bij de stichting Monument en Materiaal (M&M) aangekocht. Tevens kreeg de indeling het huis een deels een nieuwe indeling

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel is een gepleisterde drie traveeën brede lijstgevel van drie bouwlagen boven een deels boven het maaiveld uitstekende kelder. In feite zijn er twee hoge bouwlagen en een lagere mezzaninoverdieping. De voorgevel kan in de huidige hoofdvorm uit het einde van de 19de eeuw stammen, maar heeft duidelijk een oudere kern.

De hoeken van de gevel zijn gearticuleerd door een hoekketting van imitatie natuursteenblokken in stucwerk. Deze hoekketting ontbreekt op de begane grond.

De begane grond is een gemoderniseerde vlak gepleisterde pui. In de pui bevindt zich aan de rechterkant een dubbele deur met links ervan twee recente T-vensters. Tot 1978 was hier een groot venster. Toen zijn de huidige vensters gemaakt en is de dubbele deur hier geplaatst. Deze deur is van elders afkomstig en is via M&M betrokken. De deur kan wel uit het begin van de 20ste eeuw stammen. Voor de deur bevindt zich een recente natuurstenen buitentrapp.

De onderdorpels van de vensters van de verdieping zijn verbonden door een horizontale stucwerklijst die tevens de bekroning van de pui vormt. De verdieping heeft drie T-vensters met vrij dunne geprofileerde kozijnen. De bovenlichten zijn voorzien van ongekleurd glas in lood. Het raamhout is vermoedelijk in de jaren 30-50 van de 20ste eeuw vernieuwd. In de buitenkant van de kozijnen zitten de duimen van vroeger aanwezige luiken. Om de vensters zijn stucwerk-omlijstingen met versierde kuiven en versieringen op de bovenhoeken aangebracht.

Ter hoogte van de bovendorpels van de verdiepingvensters bevinden zich drie ankers die de gevel aan de balklaag boven de verdieping verankeren. Ze liggen iets terug in de pleisterlaag zodat ze slecht zichtbaar zijn.

De tweede verdieping heeft drie lage tweedelige mezzaninovensters met dunne 19de-eeuwse kozijnen. Het raamhout is vermoedelijk vernieuwd in de jaren 30 van de 20ste eeuw. Het middelste venster heeft een vast raam; de beide buitenste vensters hebben draairamen. Om deze vensters zijn net als bij de vensters op de verdieping stucwerk-omlijstingen met rijk versierde kuiven en versieringen op de bovenhoeken aangebracht.

Boven alle vensters van de beide verdiepingen zijn in het stucwerk strekken aangebracht.

De gevel wordt afgesloten door een houten kroonlijst die aan de linkerkant omloopt naar de zijgevel.

De linker zijmuur heeft tal van bouwsporen en bezit verschillende venstertypen en restanten van vensters die de bouwgeschiedenis van de 17e eeuw tot nu illustreren

Deze muur is een tweelaagse langsgewelf, waarbij het voorste gedeelte van deze muur een lage tweede verdieping van ca. drie meter lengte heeft. De gevel is deels gepleisterd en deels ongepleisterd en wit gesausd. Deze muur heeft een tienlagenmaat van 80 cm en een steenmaat van ca. 27,5-28,5x13,5x6,5-7cm. De muur is in staand verband opgemetseld dat soms overgaat in een slordig kruisverband. Bij de achterhoek zitten klezoren in de koppenlagen. Dergelijk metselwerk zou uit de late 16de of eerste helft van de 17de eeuw kunnen dateren.

De voorste twee meter van de tweede verdieping is gepleisterd. Dit gepleisterde gedeelte wordt afgesloten door de omlopende kroonlijst. Op de begane grond en de eerste verdieping en de mezzanino bevinden zich in dit gedeelte schijnvensters met een omgaande stucwerkprofilering met hoekversiering en kuiven. Dit gepleisterde gedeelte is voorzien van hoekkettingen van imitatie natuursteenblokken in stucwerk. Deze hoekketting ontbreekt aan de voorgevelzijde van de begane grond omdat de pui van de voorgevel vernieuwd is. Overigens is het voorste twee derde deel van de begane grond van de gevel gepleisterd. Boven een venster is het jaartal 1877 in de pleister aangebracht, hetgeen ongetwijfeld de datering van de pleister aangeeft.

De begane grond van het voorhuis heeft vier schuifvensters met vrij smalle kozijnen met kwartrondprofielen. Deze vensters hebben ramen met een zesruitsonderlicht en een vierruitsbovenlicht. Bij het voorste en het achterste venster is het bovenlicht als klappaam vernieuwd. Het voorste venster is niet overdekt door een ontlastingsboog of rollaag, hetgeen erop kan wijzen dat

deze niet op de plaats van een oorspronkelijk venster zit. Boven het achterste venster is wel een ontlastingsboog te zien die erop wijst dat dit venster vermoedelijk een omgebouwd kloostervenster is. Links naast dit venster bevindt zich ter hoogte van de wisseldorpel een anker waarvan de functie onduidelijk is, maar dat kennelijk niet aan de balklaag verbonden is.

De begane grond van de achterkamer heeft van voor naar achteren een brede deur met een venster erboven en drie schuifvensters met vrij smalle kozijnen met kwartrondprofielen. Boven deze vier vensters zijn zandstenen bovendorpels met ontlastingsbogen aanwezig, die aantonen dat deze vensters op de plek van oorspronkelijke kloostervensters zitten.

Onder het voorste venster is een latere deuropening ingebroken waarin zich een vrij recente deur bevindt. Het is echter wel een vrij vroege opening, daar deze aan de binnenkant van de gevel overdekt wordt door een vrij zware eiken latei.

Het venster zelf is zeer interessant. Het is een vast bovenlicht van een oorspronkelijk kloostervenster geweest. Het heeft zelfs nog de oorspronkelijke breedte en is iets smaller dan de andere vensters. Dit venster heeft geen houten kozijn en raam, maar alleen houten roeden die een twaalfruitsvenster vormen (4x3), waarbij de onderste strook ruitjes door een langwerpige glas vervangen is. De glasruitjes zijn duidelijk kleiner dan bij de andere vensters..

De drie schuifvensters hebben ramen met een twaalfruitsonderlicht en een zesruitsbovenlicht. De houten roeden zijn deels voorzien van nieuwe roeden die erover heen zijn gespijkerd om ze te versterken. In het voorste venster is nog deels oud glas aanwezig.

Op de verdieping van het voorhuis bevinden zich twee zesruitschuifvensters met zware kozijnen met kwartrondprofiel en vrij brede middenroede.

Op de verdieping van de achterkamer bevinden zich nog twee van zulke vensters, waarbij de middenroede echter dunner is.

Op de verdieping van de achterkamer bevindt zich dichtbij de overgang van het voorhuis naar de achterkamer een opening die oorspronkelijk een luikvenster is geweest. De in de muur uitgespaarde luikspooning is nog aanwezig; aan de rechterkant is duidelijk een oorspronkelijke beëindiging van het metselwerk te zien. De opening is kennelijk naar beneden verlengd. In deze opening is een recent houten venster geplaatst. Mogelijk heeft hierboven een dakkapel/trijshuisje gezeten, zodat via luikvensters of pakhuisdeuren goederen vanuit de steeg naar de verdieping en de zolder getransporteerd konden worden.

De aanwezige ankers suggeren dat boven de begane grond en de verdieping een enkelvoudige balklaag aanwezig is. Vijf ankers van de balklaag boven de verdieping in het voorhuis hebben een strikachtige versiering boven het midden van de schieter die op een 17de-eeuwse datering zou kunnen wijzen.

De rechter zuidelijke zijmuur is een tweelaagse langsgevel. De voorste 7,6 meter van de muur grenst aan een deels overbouwde drup en kon niet gezien worden, maar de achterste helft grenst aan een steeg en kon deels waargenomen worden. Dit zichtbare gedeelte is op de begane grond gepleisterd en op de verdieping wit gesausd. Bij beschadigingen van de pleister kon wat betreft de begane grond een vijflagenmaat van ruim 40 cm gemeten worden. Dit komt overeen met de andere zijgevel waar een tienlagenmaat van 80 cm geconstateerd is. De eerste verdieping is van veel kleinere rode stenen opgemetseld, mogelijk in kruisverband of staand verband. Vermoedelijk heeft dit gedeelte een tienlagenmaat van ca. 58 cm. Bij een beschadiging bij een venster bleek althans dat drie stenen boven elkaar 17,5 cm meten. Het is natuurlijk bijzonder eigenaardig dat de verdieping van de linkermuur wel met de grote stenen is gemetseld en die van de rechtermuur niet. Het is niet duidelijk wat hiervan de verklaring is.

Achteraan op de begane grond van de rechtermuur bevindt zich een vierruitsvenster met een vrij smal kozijn dat een 19de-eeuwse indruk maakt.

Op de verdieping zijn twee vensters met 19de-eeuwse kozijnen met duivejagerprofilering. Het voorste venster is een T-venster, het achterste venster heeft een tweedelig spanjoletraam.

Het raamhout van beide vensters is vernieuwd. De ankers van de balklaag boven de begane grond en de verdieping suggereren een enkelvoudige balklaag. Bij één van de ankers van een balk boven de begane grond dekt een steen op zijn kant de balkkop af.

Beschrijving per bouwlaag.

De kelder bevindt zich in het voorste deel van het huis en is ca. 11 meter diep en bestaat uit twee ruimten achter elkaar.

De voorste ruimte is overspannen door betonnen plafond. De achterste kelder is overspannen door een tongewelf in de dwarsrichting van het pand. In dit gewelf zijn steekappen aangebracht voor respectievelijk een trap van de achterkamer naar de achterkelder en een toegang naar de voorkelder. De muur tussen de beide kelders is ca. 49 cm dik.

De begane grond is overspannen door een enkelvoudige eiken balklaag (de één na achterste balk meet 29x14cm; de twee na achterste 31,5x16cm) die in het zicht is. Enkele consoles van deze balklaag zijn behouden gebleven. Op ongeveer een derde van de diepte van het pand verdikt de noordelijke zijmuur zich aan de binnenkant tot ca. 49 cm. Het is niet duidelijk of de hele muur aanvankelijk die dikte heeft gehad en het voorste gedeelte aan de binnenkant is teruggehakt of dat dit een andere betekenis heeft.

Aan de rechterkant bevindt zich een brede gang met recente scheidingswanden en een trap naar boven. De trap is in de drup uitgebouwd en tegen de muur van de buurman aangewerkt. Blijkens het archief van bouw- en woningtoezicht moet de huidige trap tussen 1939 en 1978 tot stand zijn gekomen. Ook de indelingswanden binnenwanden zijn grotendeels recent. Op ongeveer 2/3 van de lengte bevindt zich een 26 cm dikke dwarsmuur die correspondeert met de eindmuur van de kelder en die wel vrij oud is. Vermoedelijk geeft deze de lengte van het oorspronkelijke onderkelderde voorhuis aan. Daarachter is een thans niet onderkelderde achterkamer.

De strijk balk tegen de voorgevel heeft aan de noordzijde een console met een krul (gebogen haak) die mogelijk uit de tweede helft van de 16de of de vroege 17de eeuw kan stammen. Dit is de enige console van dit model die in het huis aangetroffen is. Twee andere balken in dit vertrek hebben een console van een ander mogelijk vroeg-17de-eeuws model. Deze beide consoles lijken sterk op een console uit 1609 (Restauratie Vademecum DOC-blad Houtconstructie 43-15 84 (b)).

De achterkamer is een ongedeelde ruimte (werkplaats) van vijf balkvakken. De achterste drie balkvakken zijn overdekt door zware brede grenen vloerdelen. Deze grenen delen zijn overigens ook bij het trapgat in het voorste gedeelte waargenomen. Op deze plek kon nagegaan worden dat de vloerdelen voorzien zijn van veer en groef en een dikte hebben van 2,8-2,9 cm. De voorste twee vakken van de achterkamer hebben later kinderbalken gekregen en andere vloerdelen.

De vier achterste balken hebben aan de noordzijde een console en de twee achterste ook aan de zuidzijde. Mogelijk waren van oudsher alle balken van consoles voorzien. De consoles in de achterkamer hebben een vroeg-17de-eeuws model dat iets verschilt van die in de voorste ruimte. Ze hebben namelijk een zelfde model als die in de achterkamer van de verdieping. Deze laatste zijn door ons opgenomen en worden hieronder bij de beschrijving van de verdieping behandeld.

In de strijk balk tegen de achtermuur bevindt zich een uitsparing waarvan de betekenis onduidelijk is. Mogelijk is hier een rookkanaal geweest.

Het voorste venster van de achterkamer boven de deur heeft de oorspronkelijke breedte van een kloostervenster. Aan de binnenkant is de vensternis van dit venster nog redelijk intact. Het blijkt dat het venster aan de binnenkant een vensternis had die een halve steen breder is dan de eigenlijke vensteropening.

Enkele tegeltjes in het bezit van de eigenaar zijn afkomstig uit deze ruimte. Een witte tegel heeft een ruit in het midden, waarbij gedeelten buiten de ruit (de hoeken) zwarte stippels hebben. Deze staat bij Pluis (p. 329) bekend als getippelde ruit (A.01.60.08) en kwam van 1650-1680 voor.

Een andere witte tegel met blauw en geel middenstuk en blauwe hoekmotieven wordt door Pluis (p.250) aangeduid als centraal decor zonder omlijsting met hoekmotieven A.01184 en komt van 1620-1660 voor.

Ook de verdieping is overspannen door een enkelvoudige eiken balklaag van vijftien balkvakken die in het zicht is. De balken zijn ca. 17 cm breed. De hoogte kon wegens de aanwezigheid van plafondplaten tussen de balken niet precies vastgesteld worden, maar bedraagt minimaal 22 cm. Onder deze balklaag zijn drie consoles overgebleven die een vroeg-17de-eeuws profiel hebben. Er zitten consoles bij de noordkant van de twaalfde balk en aan de zuidzijde van de veertiende en vijftiende balk. Deze consoles hebben twee kralen met een neuslijst en hebben een zelfde model als de consoles in de achterkamer op de begane grond. Ze lijken behalve de neuslijst op voorbeeld 6.8 in Hervonden stad 98 p. 46. uit het St. Antonygasthuis uit de vroege 17de eeuw. Ook lijken ze sterk op voorbeeld 6.10 uit Guyotplein 3 uit 1627 die ook twee kralen met een neuslijst heeft. Kortom deze consoles kunnen goed uit de vroege 17de eeuw stammen. Overigens bevindt zich bij de zesde balk aan de linkerzijde een recente console.

De indeling van de verdieping is geheel gemoderniseerd.

In het derde en het vierde vak zit aan de rechterzijde een raveling, waarbij de vierde balk door de raveling wordt opgevangen. Mogelijk is dit een trapraveling geweest.

Aan de linkerkant zit in het derde vak een stookplaats.

In het zevende vak heeft blijkens een uitkapping aan de voorzijde van de achtste balk (strijkbalk meegerekend) ooit een spiltrap aan de rechterzijde gezeten.

Bij de zevende balk bevindt zich aan de linkerzijde een sprong van 12,5 cm inclusief betimmering. Door de betimmering is niet goed uit te maken hoe dik de muur werkelijk wordt. Het is wel opvallend dat de sprong min of meer op dezelfde plaats zit als die op de begane grond.

kapconstructie

Het gebouw heeft nu een plat dak, maar had oorspronkelijk een zolder met een borstwering, waarvan de borstwering nog deels overgebleven is. Het voorste gedeelte van het huis heeft een ca. 3 meter diepe lage tweede verdieping met een plat dak. De voorste 2 meter hiervan is een rest van een mezzanino. In dit gedeelte bevindt zich vooraan een rest van eiken kapegbint met kromstijlen. Dit gebint heeft links een eiken krommer (18x??). Aan de rechterzijde is de eiken krommer vervangen door een naaldhouten spantbeen en dito korbeel met gespijkerde verbindingen. De dekbalk (17,5x18cm) is eruit doorgezaagd, waarbij aan beide zijden resten overgebleven zijn. In de restgedeelten van dit gebint zijn nog telmerken aangetroffen. In de linker krommer is een met een kleine beitel gehakt merk 1 (2,4cm) aangebracht en in de rechtse rest van de dekbalk een met een grote beitel gehakt merk 1 (4,5cm). In deze zelfde rechtse balkrest bevindt zich ook een gezaagd merk 1. Het is denkbaar dat het gehakte merk bij een 17de-eeuwse bouwfase hoort en dat het gezaagde merk bij een vroegere (16de?-eeuwse) fase hoort. Dit punt zou nader onderzocht moeten worden. Wellicht kan dendrochronologisch onderzoek hier uitsluitsel over geven.

WAARDESTELLING

Pelsterstraat 12 heeft hoge monumentwaarde door zijn stedenbouwkundige ligging als historische bebouwing aan de achterstraat van de Herestraat. De brede steeg aan de linkerzijde is typerend voor de ontsluiting van de achterzijde van belangrijke middeleeuwse huizen aan de Herestraat die vanuit de Pelsterstraat geschiedde.

De bouwmassa en het volume hebben positieve monumentwaarde omdat een diep vroeg-17de-eeuws huis met 19de-eeuwse mezzanino nog herkenbaar is hoewel de waarde hiervan ingeboet is door het verdwijnen van een steil dak.

De voorgevel heeft hoge monumentwaarde omdat deze enige architectonische waarde als 19de-eeuwse lijstgevel bezit en daarnaast bouwhistorische waarde omdat er oudere vermoedelijk vroeg-17de-eeuwse bouwsubstantie in verborgen zit. De linkerzijgevel heeft hoge monumentwaarde daar deze van groot bouwhistorisch belang is omdat die oorspronkelijk uit de vroege 17de eeuw dateert en vele oorspronkelijke bouwsporen heeft, zoals de lateien en ontlastingsbogen van oorspronkelijke smalle kloostervensters. Ook de verschillende soorten historische vensterkozijnen in deze gevel hebben grote bouwhistorische waarde mede omdat enig waardevol oud glas bewaard is gebleven.

Het casco van het huis heeft hoge monumentwaarde omdat het bouwhistorisch waardevol is daar het op zijn minst uit de vroege 17de eeuw dateert, vooral de dragende zijmuren, het tongewelf van de kelder, de eiken balklagen met hun gebruiks- en indelingsporen, de bewaard gebleven oude vloerdelen boven de begane grond en het restant van de kapconstructie zijn van groot belang.

Wat betreft het interieur hebben ondermeer de drie verschillende soorten balkconsoles hoge monumentwaarde. Wat betreft de indeling hebben de dwarsmuur in de kelder en de tussenmuur op de begane grond positieve monumentwaarde omdat dat oorspronkelijke of vrij vroege scheidingsmuren zijn. Ook het restant van de venster nis van het kloostervenster in de achterkamer is van bouwhistorisch belang en heeft hoge monumentwaarde.

AANBEVELINGEN

Enig nader bouwhistorisch onderzoek bij eventuele verbouwingen is gewenst. Speerpunten daarbij zouden kunnen zijn:

- Zoeken naar restanten van een eventuele dwarse fase.
- Onderzoek dwarsmuren in kelder.
- De betekenis van de sprong in het muurwerk van de rechterzijmuur.
- Het zoeken naar eventuele bouwnaden in deze muur.
- In hoeverre is de tussenmuur oorspronkelijk.
- De betekenis van het gebruik van kleinere stenen op de verdieping van de rechterzijmuur.
- Dendrochronologisch onderzoek van het gebint en de beide balklagen.

BIJLAGE

Uittreksel uit het bouwdoos van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Pelsterstraat 12**
Bouwdossiernummer : B 44
D.I.V. bezoek : 31 maart 2004

1929

De begane grond van het pand bevat magazijn- en kantoorruimte, de verdieping bevat een afzonderlijke bovenwoning.

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. De bestaande privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1937

G. Jonkhoff krijgt een vergunning voor het bouwen van een privaat. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1938

Jonhoff's garage service is in het pand gevestigd. G. Jonkhoff krijgt een vergunning voor het wijzigen van de indeling op de begane grond en het aanbrengen van een winkelpui in de voorgevel. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed.

1946

G.J. Schreuder krijgt een vergunning voor het wijzigen van de indeling op de eerste verdieping, het verhogen van een gedeelte van het gebouw en het maken van slaapkamers op de zolderverdieping. Architectbureau Van Elmp/Muller (Hoendiepskade 8) tekent voor het bouwplan. Een niet verder ingevulde voltooiingsverklaring bevat een aantekening waaruit valt af te leiden dat dit plan geen doorgang vindt.

1951

Er is brand in het pand (vermoedelijk in de schoorsteen)

1955

The General Tire and Rubber company Holland N.V. krijgt een vergunning voor het aanbrengen van lichtreclame tegen de voorgevel.

1971

G. van der Mal krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een reclamelichtbak tegen de voorgevel.

1978

Eigenaar/bewoner H.G.J. Voesten krijgt een vergunning voor het veranderen van de woning met werkruimte. Dit in het kader van de particuliere woningverbetering. Bouwkosten f68.107,- Het werk komt gereed begin 1982.

1979

Eigenaar/bewoner H.G.J. Voesten krijgt een vergunning voor het gewijzigd uitvoeren van het bouwplan waarvoor het voorgaande jaar vergunning is verleend. Bouwkosten f31.500,-.

H. Wierds